

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

©2021 ГАПОНЕНКО Г. І., ЄВТУШЕНКО О. В., ШАМАРА І. М.

УДК 338.487:616-036.22(045)

JEL: Q51; Z31; Z32

Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії

Статтю присвячено вирішенню проблем, що відбуваються з туристичною сферою в період пандемії. Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування перспектив сталого розвитку туризму України в умовах пандемії. Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань: встановити проблеми сталого розвитку туризму під час пандемії; розглянути напрями забезпечення сталого розвитку туризму; запропонувати вдосконалену концепцію сталого розвитку туризму України в період пандемії. Для реалізації поставленої мети дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи. Системний аналіз – метод, який являє собою послідовність дій по встановленню структурних зв'язків між різними елементами досліджуваної системи. Синтез – процес об'єднання окремих речей і понять в одне ціле. Індукція – метод дослідження, при якому загальний висновок будується на основі окремих елементів. Порівняння – за допомогою якого встановлюються схожість і відмінність об'єктів і явищ за істотними ознаками. Для ефективного управління сталим розвитком туризму в умовах пандемії, на думку авторів, необхідне співробітництво органів державної та місцевої влади, туристичних підприємств і суб'єктів туристичної інфраструктури. Такий механізм управління сталим розвитком туризму наведено у вигляді схеми. Виходячи з концепції сталого розвитку в роботі запропоновано напрями стратегії сталого розвитку туризму в період пандемії. Основою запропонованої програми є не просто стратегія виживання, а її передбачення у зв'язку з майбутніми істотними змінами споживчих переваг. Успіх запропонованих напрямів буде позитивно впливати на зміну соціальної структури суспільства, дозволить зупинити процеси зростання соціальної напруженості та дестабілізації суспільної системи, сформує сприятливі умови для підвищення мобільності населення всередині країни.

Ключові слова: сталий розвиток туризму, пандемія, стратегія сталого розвитку туризму, COVID-19, туристичні потоки.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-227-235>

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Гапоненко Ганна Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Євтушенко Олена Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: evevtushenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Шамара Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

UDC 338.487:616-036.22(045)

JEL: Q51; Z31; Z32

Haponenko H. I., Yevtushenko O. V., Shamara I. M. Priority Directions of Ensuring Sustainable Development of Tourism of Ukraine in the Context of Pandemic

The article is concerned with solving problems related to the tourism sphere during the pandemic. The study is aimed at a scientific-theoretical substantiating the prospects for sustainable development of tourism of Ukraine in the context of pandemic. Elaboration of the set aim led to the need to solve the following tasks: establish the problems of sustainable tourism development during the pandemic; consider directions of sustainable tourism development; propose an improved concept of sustainable development of tourism of Ukraine during the pandemic. To achieve the aim of the study, general scientific and special methods were used. System analysis is a method that represents a sequence of actions to determine structural links between different elements of the system under study. Synthesis – the process of combining individual things and concepts into one. Induction is a research method in which a general conclusion is based on individual elements. Comparison – the similarities and differences of objects and phenomena are established on significant grounds. In order to effectively manage the sustainable development of tourism in the context of pandemic, according to the authors, cooperation between the State and local authorities, tourist enterprises, tourist infrastructure entities is necessary. Such a mechanism for administrating the sustainable tourism development is presented in the form of a scheme. Based on the concept of sustainable development, the directions of the strategy of sustainable tourism development during the pandemic are proposed. The basis of the proposed program is not only a survival strategy, but also advancing due to future significant changes in consumer preferences. The success of the proposed directions will have a positive influence on changing the social structure of society, will allow to stop the processes of increasing social tension and destabilizing the social system, will form favorable conditions for increasing the mobility of the residents of the country.

Keywords: sustainable development of tourism, pandemic, strategy of sustainable development of tourism, COVID-19, tourist flows.

Fig.: 3. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Haponenko Hanna I. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Yevtushenko Olena V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: eevtushenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Shamara Irina M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

Частка туризму в загальній економіці України є темою поглиблених дискусій і складає, згідно з офіційною статистикою, близько 3–4% ВВП, що значно нижче міжнародного середнього показника (який дорівнює 10%). Отже, туризм практично не береться до уваги при формуванні економічної політики на національному рівні. Однак останні дані від міжнародних структур (перш за все, Всесвітньої туристичної організації ООН, ЮНВТО) підтверджують власні розрахунки внутрішніх експертів, які визначили цю частку на рівні близько 9% ВВП України. Це дає підстави вважати цей показник набагато важливішим для української економіки, аніж раніше.

Київ, Одеса та Львів є найрозвинутішими туристичними дестинаціями з точки зору ланцюжка формування вартості туристичних послуг, управління дестинацією та популярності для переважної більшості міжнародних туристів.

Ключові міжнародні ринки українського туризму: сусідні країни – Молдова, Білорусь, Польща, Туреччина; Європа – Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія; Америка – США, Канада; Азія та Тихоокеанський регіон – Китай, Японія, Республіка Корея та Індія; Близький Схід – Ізраїль, ОАЕ, Саудівська Аравія. З огляду на перелічені вище країни можна зробити висновок, що міжнародна частка українського туризму лише частково залежить від сусідніх країн.

Туризм України має високий потенціал розвитку в таких продуктах, як тури вихідного дня та діловий туризм (MICE), а також у сфері природних і культурних ресурсів (наприклад, гастротуризм, сільський туризм, медичні заклади/центри оздоровлення), однак через відсутність ефективного управління галуззю, неправильне статистичне охоплення та неконкурентність на міжнародному ринку її розвиток суттєво гальмувався [4].

Починаючи зі Всесвітньої конференції зі сталого туризму на о. Лансароте в 1995 р. поняття «сталий розвиток туризму» і «сталий туризм» безперервно з'являлися на політичному порядку денному ООН і Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО), приводячи в результаті до суттєвих декларацій, керівних документів і ініціатив [7] і стаючи, по суті, пріоритетним напрямком діяльності ЮНВТО. У наш час проблеми сталого розвитку туризму набувають усе більшої гостроти й актуальності у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених [1–4].

Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування перспектив сталого розвитку туризму України в умовах пандемії.

Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- ✦ встановити проблеми розвитку сталого туризму під час пандемії;
- ✦ розглянути напрями забезпечення сталого розвитку туризму;
- ✦ запропонувати вдосконалену концепцію сталого розвитку туризму України в період пандемії.

У статті використовувалися такі методи дослідження: *системний аналіз* – метод, який являє собою послідовність дій по встановленню структурних зв'язків між різними елементами досліджуваної системи; *синтез* – процес об'єднання окремих речей і понять в одне ціле; *індукція* – метод дослідження, при якому загальний висновок будується на основі окремих елементів; *порівняння* – за допомогою якого встановлюються схожість і відмінність об'єктів і явищ за істотними ознаками.

На початку 2020 р. усі країни охопила пандемія нового виду коронавірусу, COVID-19, оголошена Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Вірус, перший спалах якого був зафіксований у місті Ухань в Китаї наприкінці 2019 р., поширився на всі країни та континенти. Ситуація, що склалася, істотно вплинула на всі сфери світового господарства, в тому числі на туризм. Як практично одноставно відзначають експерти, такої кризи в туризмі не спостерігалось з часів Другої світової війни.

Згідно з дослідженням Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), проведеному навесні 2020 р., пандемія коронавірусу щодня стала скорочувати до мільйона робочих місць у світовому туризмі. У зв'язку з цим найбільш постраждалою європейською країною стала Німеччина, де схильними до ризику опинилися майже 1,6 млн робочих місць. На другому місці опинилася Росія, на третьому – Італія та Велика Британія. Крім того, очікується, що в найближчому майбутньому сильно постраждають Бразилія, Франція, Японія, Індонезія та Індія. На думку дослідників, найбільша криза очікується в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а найменш руйнівний вплив від вірусу зазнає лише Близький Схід. У дослідженні

також відзначається, що загальні втрати для галузі через коронавірус у 2020 р. можуть скласти до 2,1 трлн дол. США (виходячи з досвіду попередніх епідемій, викликаних вірусами свинячого грипу H1N1 і атипової пневмонії SARS).

Отже, в нинішніх умовах першочерговим стало завдання знайти гідні виходи з кризи, які, як уже було зазначено вище, багато в чому буде залежати від ефективності заходів державної підтримки. Є багато різних ідей або теорій про те, як найкраще впоратися з кризовою ситуацією [8]. Ці ідеї відрізняються, але, разом із тим, мають деякі спільні елементи:

- ✦ необхідність передбачити потенційні кризові ситуації та готуватися до них;
- ✦ необхідність надання точної інформації під час кризи;
- ✦ якомога швидше реагувати на ситуацію;
- ✦ потреба у відповіді зверху та необхідність довгострокових рішень.

Управління знаннями, яке, як вважалося, оптимально відповідає вищезгаданім вимогам, являє собою процес швидкого та зручного надання відповідної інформації людям для продуктивного її використання [10]. Управління інформацією – це процес, який фокусується на отриманні, розташуванні, зберіганні, пошуку та використанні інформації для виробництва знань. Будь-яка успішна система управління знаннями буде вирішувати, як мінімум, такі концепції та проблеми: повторне використання, обмін, навчання та підвищення обізнаності, ідентифікація користувачів, фінансування та сприяння створенню нових знань.

Фахівці прогнозують три можливі сценарії виходу туристичної індустрії з кризи (табл. 1).

не раніше, ніж через два роки [6]. Ця оцінка підтверджується результатами недавнього опитування представників галузі, проведеного Всесвітньою туристичною організацією ООН. Більшість опитаних відзначили, що, на їхню думку, міжнародний туризм повернеться на рівень, досягнутий до пандемії COVID-19, у кращому випадку у 2023 р. А 41% респондентів вважають, що нормалізація відбудеться тільки у 2024 р. чи навіть пізніше (табл. 2).

Аналіз, проведений експертами «Euler Hermes», показав, що Європа в порівнянні з іншими регіонами буде лідирувати у відновленні туристичної галузі, хоча економіка в цілому буде відновлюватися швидше в США і Азійсько-Тихоокеанському регіоні. За прогнозом «Euler Hermes», вже у 2024 р. Європу можуть відвідати 771 млн іноземних туристів. Для порівняння, у 2020 р. таких було лише 227 млн, тобто більше ніж в три рази менше.

В Європі кількість туристів, що прибувають, зростатиме випереджальними темпами порівняно з іншими регіонами світу, оскільки у 2020 р. саме цей регіон зазнав найбільшого спаду в цьому відношенні (в абсолютних цифрах кількість іноземних туристів, які відвідали Європу у 2020 р., скоротилася більш ніж на 500 млн осіб порівняно з 2019 р.). Крім того, експерти «Euler Hermes» очікують, що країни ЄС будуть співпрацювати, щоб найбільш оптимальним чином скасовувати обмеження на поїздки: адже саме Європа найбільше виграє від відродження туризму. Але для цього необхідно запропонувати вирішення питання про паспорт вакцинованого від COVID-19 [6].

Відновлення світового туризму може також зіткнутися з труднощами через тривалі обмеження на поїздки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та краї-

Таблиця 1

Сценарії виходу туристичної індустрії з кризи

Експерти	Оптимістичний	Песимістичний	Реалістичний
Всесвітня Рада подорожей і туризму	Липень (-58%)	Грудень (-78%)	Вересень (-70%)
Центр туризму Німеччини	Осінь 2021 р. (-80%)	Осінь 2023 р. (-95%)	Літо 2022 р. (-98%)

Джерело: складено за [9].

Таким чином, фахівці центру туризму Німеччини вважають, що при найгіршому результаті розвитку подій той рівень туризму, який був у 2019 р., можна буде досягти не раніше 2023 р. В оптимістичному варіанті стабілізацію туристичної індустрії прогнозують до осені 2021 р. Що стосується більш реального шляху розвитку туризму, то лише до літа 2022 р. сфера туризму повернуться у своє русло, і туристи зможуть вільно пересуватися, як раніше.

Експерти компанії «Euler Hermes» – світового лідера у сфері кредитного страхування та управління дебіторською заборгованістю – вважають, що ситуація в міжнародній туристичній галузі нормалізується

нах Південної й Північної Америки у зв'язку з появою нових штамів коронавірусу, проти яких наявні вакцини виявляться менш ефективними (рис. 1).

За прогнозом «Euler Hermes», кількість туристів, які відвідують ці регіони, досягне у 2024 р., відповідно, 326 млн і 136 млн. осіб. Аналіз по регіонах показує, що частка Європи на світовому туристичному ринку збільшиться у 2024 р. до 55% (за кількістю туристів, що прибувають). Для порівняння, у 2019 р. частка Європи становила 51%. При цьому на Північну Америку буде, як і раніше, припадати близько 10% ринку, а частка Азійсько-Тихоокеанського регіону знизиться з 25% до 23%.

Туристичний потік у світі у 2017–2024 рр., млн осіб

	Рік							
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Світ	1 333	1 408	1 459	400	550	800	1 200	1 400
Європа	677	716	744	227	281	406	655	771
Азійсько-Тихоокеанський регіон	323	347	361	64	119	178	267	326
Північна Америка	137	142	146	47	71	94	112	136
Африка	63	68	70	22	27	38	51	63
Середній Схід	58	60	65	17	24	37	49	58

Примітка: * – 2021–2024 рр. – прогнозовані дані.

Джерело: складено за [6].

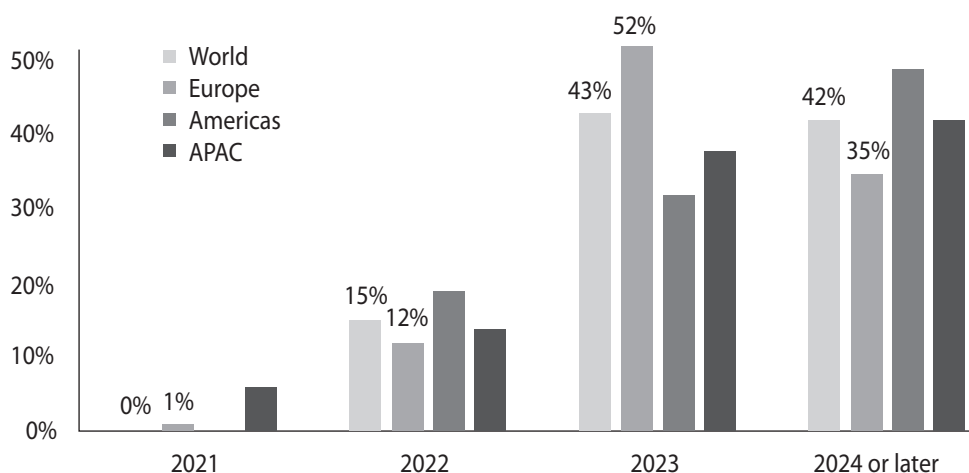

Рис. 1. Відновлення туризму до допандемічного рівня 2019 р. за прогнозом UNWTO, «Euler Hermes» [6]

На рис. 2 відображено поточний рівень суворості карантинних обмежень у всьому світі. Європа, як і раніше, залишається лідером на тлі інших регіонів світу – майже на 10 пунктів порівняно з Північною Америкою і на 20 пунктів порівняно з Азійсько-Тихоокеанським регіоном. Поточний рівень туризму значною мірою залежить саме від цього індексу, і це пояснює, чому туризм в Європейському регіоні постраждав найбільше.

До 2022 р. до нормальних докарантинних темпів розвитку зможе повернутися тільки внутрішній туризм. Однак відродження внутрішнього туризму не компенсує втрати для галузі в цілому, понесені через скорочення кількості більш прибуткових міжнародних і ділових поїздок. Ці сегменти ринку можуть відчувати негативний вплив до 2023 р. Туристи, які подорожують у межах своїх країн, зазвичай витрачають менше грошей, ніж міжнародні туристи. Очікується, що обсяг витрат туристів на міжнародні подорожі навіть у 2023 р. буде на 8% менше докризового. Зростання безробіття також посилює проблеми для туристичної галузі, оскільки люди, ймовірно, скоротять витрати на турпоїздки [6].

Всесвітня туристична організація підготувала свої рекомендації щодо пом'якшення соціально-економічного впливу пандемії на сферу туризму в різних країнах. Документ був розроблений за участі Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), Міжнародної морської авіації (IMO), Міжнародної ради аеропортів (ACI), Міжнародної асоціації круїзних ліній (CLIA), Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA) і Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) [5].

Рекомендації розділені на три взаємопов'язані блоки:

- 1) управління кризою та пом'якшення її наслідків (збереження робочих місць; підтримка ліквідності компаній; перегляд податків і зборів, пов'язаних з індустрією туризму, захист прав споживачів, підвищення цифрових навичок працівників туристського бізнесу; включення туризму в загальні стратегії порятунку економіки різних регіонів і держав, створення механізмів антикризового управління);
- 2) стимулювання прискореного відновлення індустрії туризму (стимулювання інвестицій

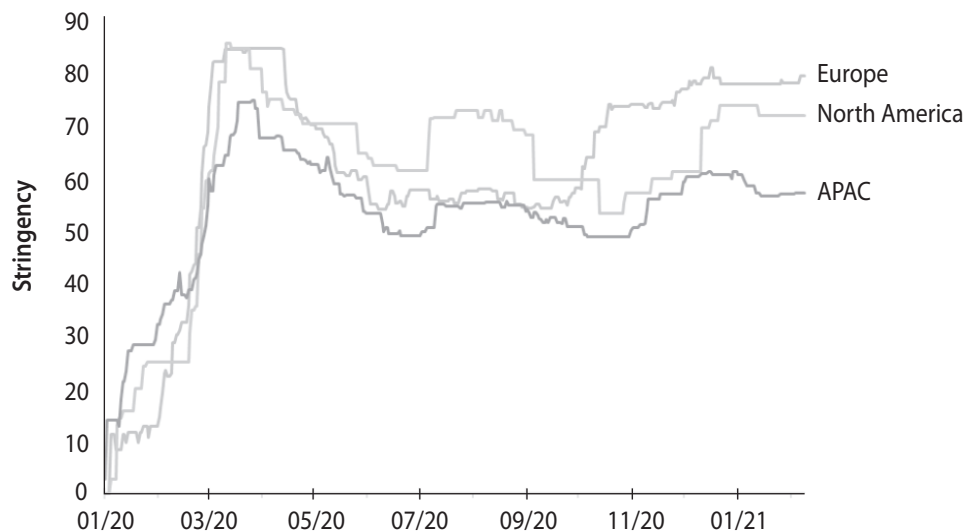

Рис. 2. Індекс суворості карантинних обмежень протягом 2020 р. [6]

в туризм; забезпечення підготовки туристів до подорожей, пов'язаної в тому числі з наявними рівнем ризику пандемій; створення нових робочих місць; облік екологічної стійкості туристських регіонів; розуміння ринку й оперативні дії на ринку туристичних послуг; підвищення ролі маркетингу; створення спеціального органу управління, що регулює відновлення туризму);

- 3) *підготовка до завтрашнього дня* (диверсифікація ринків, продуктів і сервісів, інвестиції в системи дослідження ринку та цифрової трансформації; підвищення ефективності управління туризмом на всіх рівнях, забезпечення готовності до кризових ситуацій; інвестиції в людський капітал; перехід до безвідходної економіки та прийняття цілей сталого розвитку).

Станом на сьогодні Україна значно відстає у впровадженні заходів підтримки туристичного сектора, що ставить під серйозну загрозу конкурентоспроможність галузі на глобальному ринку протягом прогнозованого відновлення у 2021–2022 рр.

На даний час 4 млрд грн виділено на компенсацію відсотків за існуючими позиками для мікро- та малих підприємств, а також розширена програма доступних позик (5–7–9%); 24 млрд грн – для забезпечення позик із державними гарантіями інвестицій; 1,6 млрд грн – на підтримку креативних галузей. Також передбачена тимчасова матеріальна допомога з безробіття для тих, хто втратив роботу внаслідок пандемії COVID-19, виплачується в сумі двох третин від суми з/п за кожну скорочену робочу годину, але не більше зафіксованої суми, а саме: встановленої мінімальної щомісячної заробітної плати (наразі стано-

вить 4723 грн, або 150 €); підвищення пенсій і виплат по безробіттю.

Що стосується наслідків пандемії COVID-19 у сфері туризму, то Україна перебуває у відносно кращій ситуації, ніж більшість країн, оскільки частка внутрішнього та виїзного туризму значно перевищує показники вхідного потоку. Український туризм не отримав швидкого системного реагування з боку уряду у вигляді впровадження можливих заходів на підтримку туристичної галузі, якщо порівнювати із середнім реагуванням і типами заходів, запроваджених урядами сусідніх країн і країн – членів ЄС. Це ще більше ускладнює положення малого та середнього бізнесу (МСБ), який працює у сфері гостинності, туризму та відпочинку.

Для успішної реалізації стратегії сталого розвитку в умовах пандемії доцільно поставити такі пріоритетні завдання:

- ✦ організувати відповідну систему управління;
- ✦ скоригувати стратегію сталого розвитку туризму та план дій з урахуванням впливу пандемії;
- ✦ визначити, які індикатори сталості можна застосувати та забезпечити систему моніторингу і контролю за змінами, що відбуваються;
- ✦ визначити, які доступні інструменти для здійснення стратегії та дій зі сталого розвитку підприємницької діяльності в туризмі.

У найближчій перспективі найбільш важливою і складною проблемою дослідження залишається брак інструментів реалізації принципів сталого розвитку на практиці. Оцінка ж сталості в туризмі, якої потрібно досягти, буде здійснюватися за такими критеріями:

- ✦ *якість* – отримання цінного досвіду для відвідувачів і підвищення рівня життя для приймаючих спільнот шляхом підтримки куль-

- турної ідентичності, скорочення масштабів бідності та збереження природних умов навколишнього середовища;
- ✦ *безперервність* – видобуток і експлуатація природних ресурсів здійснюється на оптимальному рівні, що дозволяє домагатися їх збереження та відновлення;
- ✦ *баланс між потребами туриндустрії, захистом навколишнього середовища та місцевих спільнот* шляхом справедливого розподілу благ між усіма зацікавленими сторонами.

Для ефективного управління сталим розвитком туризму в умовах пандемії необхідним бачиться співробітництво органів державної та місцевої влади, туристичних підприємств і суб'єктів туристичної інфраструктури. Схематично такий механізм управління сталим розвитком туризму наведено на *рис. 3*.

- ✦ розробка та реалізація програм сталого розвитку регіонів країни;
- ✦ узгодження програм інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів з цілями та напрямками діяльності туристичних підприємств;
- ✦ формування та впровадження програм вдосконалення інфраструктури регіонів для створення умов, що сприяють ефективному розвитку сфери туризму;
- ✦ мотивація туристичних підприємств до ведення діяльності, спрямованої на забезпечення сталого розвитку.

Ураховуючи нові обставини, необхідно внести відповідні зміни до запропонованого в Дорожній карті [1] плану дій на 2020–2021 рр. і включити до них негайні заходи з реагування на кризу

Рис. 3. Механізм управління сталим розвитком туризму в умовах пандемії

Джерело: авторська розробка.

Функції органів державної та місцевої влади в процесі управління сталим розвитком туризму в Україні на основі державно-приватного партнерства полягають у такому:

- ✦ визначення основних пріоритетів, цілей, завдань і принципів державно-приватного партнерства у сфері туризму;
- ✦ комплексний аналіз рівня соціально-економічного й екологічного розвитку регіону в цілому і сфери туризму зокрема, виявлення чинників, що впливають на розвиток;

COVID-19 і максимізації економіки туризму України. У поточній ситуації пріоритетними є такі напрями:

- ✦ підтримка внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та цін на квитки з можливими субвенціями;
- ✦ підтримка внутрішнього туризму шляхом впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній для цього виду туризму;
- ✦ подальше відтермінування податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ і додатку на прибуток;

- ✦ безперервна оптимізація й оновлення робочих інструкцій для туристичного сектора на період пандемії. При цьому першочергове значення має створення офіційного та надійного інформаційного порталу, де будуть розміщуватися всі необхідні дані;
- ✦ оптимізація туристичної статистики;
- ✦ застосування передових заходів «м'якого реагування», таких як, наприклад, організація відкритих площадок (терас) для ресторанів і кафе в громадських місцях, де це можливо.

На наш погляд, туристичний ринок відновиться відносно швидко після пандемії, оскільки людям будуть потрібні позитивні емоції. Хоча, безумовно, точний прогноз дати неможливо, особливо в умовах зміни курсів валют. Крім того, цілком імовірно, що може змінитися підхід до життя в цілому – способи дистанційної комунікації онлайн стануть звичайною справою. Сегмент цифрових проєктів у туризмі активізується, що допоможе формуванню відкладеного попиту і спрацює тоді, коли будуть зняті всі обмеження з туристських поїздок.

Дійсно, в останні роки значущість використання електронних інформаційних систем і платформ на ринку туристичних послуг тільки зростає. Тенденція цифровізації в туризмі передбачає поступову переорієнтацію всіх учасників ринку на сферу онлайн з відповідною переорієнтацією фінансових потоків і створенням передумов для підвищення прибутковості індустрії туризму.

Поряд з активізацією використання цифрових технологій у туризмі необхідно відзначити ще один тренд, очікуваний у перший час після того, як пандемія піде на спад. Цілком імовірно, що будемо спостерігати щось на зразок вірусобії в туристів, коли люди просто не будуть готові до масових подорожей, ретельно співвідносячи свої потреби та можливі ризики. Тому після завершення пандемії багато турсоператорів роблять ставки на розвиток внутрішнього туризму. Експерти вважають, що відновлення виїзного туризму можна чекати ще багато місяців, тому слід приділити увагу новим напрямкам усередині своєї країни.

Вважається доцільним у даній ситуації розвивати та просувати екологічні тури, індивідуальні сімейні подорожі з розміщенням у фермерських будиночках, які є в невеликих поселеннях. Таким чином, туристи отримуватимуть бажаний відпочинок в умовах часткової ізоляції від великого скупчення людей. Даний метод буде ефективний до повної нормалізації ситуації, коли поступово почнуть відкриватися масові напрямки.

Екологічний туризм передбачає відвідування туристами ще незайманих антропогенним впливом територій, він спрямований на підвищення екологічної культури туристів і створення умов для отримання вигод від охорони навколишнього середовища

місцевим співтовариством. За оцінкою Всесвітньої туристської організації, частка екотурів у світовому туризмі сьогодні становить близько 10%. В основі екологічного туризму лежать такі принципи:

- ✦ стає використання природних ресурсів;
- ✦ збереження природного, соціального та культурного розмаїття;
- ✦ планування, комплексний підхід, інтеграція екотуризму до планів регіонального розвитку;
- ✦ підтримка місцевої економіки; участь місцевого населення в розвитку туризму;
- ✦ підвищення рівня екологічної освіти відвідувачів;
- ✦ скорочення надмірного споживання та витрат.

Об'єктами екологічного туризму можуть бути не тільки природні ландшафти, а й культурні пам'ятки. Можна виділити три основні види екологічного туризму: науковий, пізнавальний і рекреаційний, залежно від того, яку мету переслідують туристи. На відміну від інших видів туризму екологічний туризм передбачає мінімальний обсяг інфраструктури, що з економічної точки зору може бути досить вигідним [3].

До моменту закінчення карантинних заходів і зняття введених обмежень національні органи з розвитку туризму повинні застосувати глобальний маркетинг і брендинг, який систематично оцінює й аналізує стан туризму в країні з належним виділенням кращих практик, що застосовуються в кризових ситуаціях з минулого; майбутніх прогнозів, щоб стимулювати туристичні потоки. Крім того, локально-глобальна співпраця має важливе значення в процесі відновлення. Повинний бути тісний зв'язок між готельним і туристичним бізнесом, допоміжними службами, місцевими відділами туризму, а також підтримка взаємодії з органами охорони здоров'я для подальшого моніторингу ситуації в регіонах. Місцеві жителі та інші важливі учасники туристичного процесу мають бути добре поінформовані та замотивовані щодо дотримання здорової етики догляду, щоб мінімізувати суспільну невизначеність і ризики.

ВИСНОВКИ

Отже, Стратегія сталого розвитку туризму в період пандемії повинна охоплювати такі пріоритетні сфери.

1. Керування кризою та пом'якшення соціально-економічних наслідків для життя людей, особливо для зайнятості. Поетапні та скординовані рішення і заходи реагування буде потрібно провадити в життя з метою:
  - ✦ захисту джерел засобів до існування, робочих місць, доходів і підприємств;
  - ✦ зміцнення партнерських зв'язків та солідарності в інтересах соціально-економічного відновлення шляхом акцентування уваги передусім на забезпечення інклюзивності та скорочення нерівності.

2. *Посилення аспекту безпеки подорожей.* Провести облік санітарно-епідеміологічної обстановки місця перебування, якості страхового продукту і т. п.
3. *Підвищення конкурентоздатності шляхом зміщення фокусу на ринок внутрішнього туризму.* Підтримувати розвиток туристичної інфраструктури та надавати якісні послуги протягом усього виробничо-збутового ланцюжка туристичної галузі; сприяти інвестиційній діяльності та створювати сприятливі умови для діяльності місцевих малих і середніх підприємств; диверсифікувати асортимент продукції та ринки, а також, у міру можливості, сприяти розвитку внутрішнього та регіонального туризму.
4. *Просування інновацій та цифровізації туризму.* Пакети заходів по відновленню та розвитку туризму в майбутньому можуть максимально збільшити використання технологій у туризмі, тому слід пропагувати та просувати цифровізацію з метою вироблення інноваційних рішень і інвестування коштів в розвиток цифрових навичок, особливо у тимчасово працюючих і осіб, які шукають роботу.
5. *Сприяння «зеленому» зростанню та розширення можливостей екологічного туризму.* Важливо, щоб туризм поступово ставав життєздатним, конкурентоспроможним, ресурсоефективним і вуглецево нейтральним сектором відповідно до цілей і принципів Паризької угоди про зміну клімату та Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. «Зелені» інвестиції з метою відновлення можна було б вкладати, крім іншого, в охоронювані території, поновлювані джерела енергії, «розумні» будинки тощо. Фінансова підтримка і допомога, що надається урядами готельному, круїзному й авіаційному бізнесу, також може забезпечити заборону на види діяльності, що забруднюють навколишнє середовище.
6. *Зміцнення координації та партнерських зв'язків з метою перетворення туризму та досягнення Цілей сталого розвитку.* Для просування вперед на шляху до забезпечення стабільного майбутнього та досягнення глобальних цілей потрібно забезпечувати більшу гнучкість при виборі підходів і альянсів. У контексті забезпечення ефективної координації планів і стратегій відновлення діяльності було б доцільно зробити головний акцент на врахуванні інтересів людей, задіяти державні структури, партнерів з розвитку та міжнародні фінансові установи з метою надання істотного впливу на економіку й отримання людьми засобів до існування. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні : підсумкова доповідь. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-Ukraine-Report-UKR.pdf>
2. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. Декларация Генеральной Ассамблеи ООН от 25 сентября 2015 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/420355765>
3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
4. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
5. Шерешева М. Ю. Коронавирус и туризм. *Население и экономика*. 2020. № 4 (2). С. 72–76. DOI: <https://doi.org/10.3897/popecon.4.e53574>
6. Tourism: Europe will be at the frontline of the recovery, but only in 2024. URL: https://www.eulerhermes.com/en_global/news-insights/economic-insights/Tourism-Europe-will-be-at-the-frontline-of-the-recovery-but-only-in-2024.html
7. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). URL: <http://www2.unwto.org/>
8. Wang W.-T., Belardo S. The role of knowledge management in achieving effective crisis management: a case study. *Journal of Information Science*. 2009. Vol. 35. Is. 6. DOI: <https://doi.org/10.1177/0165551509104234>
9. World Travel and Tourism Council (WTTTC). URL: <https://www.wttc.org/>
10. Jia Zh., Shi Y., Jia Y., Li D. A Framework of Knowledge Management Systems for Tourism Crisis Management. *Procedia Engineering*. 2012. Vol. 29. P. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2011.12.683>

REFERENCES

- “Dorozhnia karta konkurentospromozhnogo rozvytku sfery turyzmu v Ukraini : pidsumkova dopovid” [Roadmap for the Competitive Development of Tourism in Ukraine: A Final Report]. <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-Ukraine-Report-UKR.pdf>
- Jia, Zh. et al. “A Framework of Knowledge Management Systems for Tourism Crisis Management”. *Procedia Engineering*, vol. 29 (2012): 138-143. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2011.12.683>
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- “Preobrazovaniye nashego mira: Povestka dnya v oblasti ustoychivogo razvitiya na period do 2030 goda. Deklaratsiya Generalnoy Assamblei OON ot 25 sentyabrya 2015 goda” [Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Declaration of the UN General Assembly of September 25, 2015]. <https://docs.cntd.ru/document/420355765>

Sheresheva, M. Yu. "Koronavirus i turizm" [Coronavirus and Tourism]. *Naseleniye i ekonomika*, no. 4(2) (2020): 72-76. DOI: <https://doi.org/10.3897/popecon.4.e53574>
"Tourism: Europe will be at the frontline of the recovery, but only in 2024". https://www.eulerhermes.com/en_global/news-insights/economic-insights/Tourism-Europe-will-be-at-the-frontline-of-the-recovery-but-only-in-2024.html

United Nations World Tourism Organization (UNWTO). <http://www2.unwto.org/>
Wang, W.-T., and Belardo, S. "The role of knowledge management in achieving effective crisis management: a case study". *Journal of Information Science*, vol. 35, no. 6 (2009). DOI: <https://doi.org/10.1177/0165551509104234>
World Travel and Tourism Council (WTTTC). <https://www.wttc.org/>

УДК 338.484
JEL: Z31; Z39

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

©2021 ПАНОВА І. О., ТИМОЩУК А. В.

УДК 338.484
JEL: Z31; Z39

Панова І. О., Тимощук А. В. Теоретичні основи дослідження готельного господарства

Мета дослідження – характеристика теоретичних основ дослідження готельного господарства. Завдання: визначення сутності готельного господарства та висвітлення нормативно-правового регулювання готельного господарства. У рамках дослідження були використані такі методи: аналітичні, історичний, оцінювання, опис та інші. Сьогодні індустрія туризму є однією з провідних галузей господарств багатьох держав світу, яка забезпечує значні надходження до бюджету держав переважно за рахунок іноземних туристів. На її розвиток впливає низка чинників, зокрема: соціальні, економічні, культурні, політичні, природно-ресурсні, історичні, науково-технічний прогрес тощо. Готельне господарство, як складова туристичного бізнесу, має велике значення для економіки України. Головною метою готельної індустрії є надання послуг з тимчасового розміщення внутрішніх і закордонних туристів, що сприяє формуванню ринкового механізму господарювання, надходженню коштів до бюджету, створенню додаткових робочих місць і підвищенню рівня життя населення держави. Усе це свідчить про важливість вивчення загальних і особливих властивостей готельного господарства. Правове регулювання відіграє важливу роль не лише у готельному бізнесі, а й взагалі для всієї туристичної галузі. Правове поле, де функціонують підприємства індустрії гостинності, регулюється основними документами, зокрема: міжнародними конвенціями, законами, наказами та декретами, державними стандартами України тощо. Нормативно-правове регулювання забезпечує функціонування готельної індустрії та сприяє його розвитку на території України. Важливою також є державна підтримка готельного господарства, яка спрямована на стимулювання пріоритетних напрямів розвитку готельного бізнесу, дотримання державних стандартів і координацію туристичного обслуговування.

Ключові слова: готельне господарство, готельна справа, туристична галузь, індустрія гостинності, правове поле.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-235-240>

Рис.: 2. Бібл.: 21.

Панова Ірина Олександрівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Тимощук Анатолій Васильович – студент, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: tolik.timoshuk@gmail.com

UDC 338.484

JEL: Z31; Z39

Panova I. O., Tymoshchuk A. V. Theoretical Foundations of Research on Hotel Industry

The publication is aimed at characterizing the theoretical basis of research on hotel management. Objective: determining the essence of the hotel industry and highlighting the normative regulation of the hotel industry. The used methods are: analytical, historical, evaluation, description and others. Today, the tourism industry is one of the leading sectors of economies in many world countries, providing significant revenues to the budget of countries mainly at the expense of foreign tourists. Its development is influenced by a number of factors, in particular: social, economic, cultural, political, natural-resource, historical, scientific-technological progress, etc. Hotel industry, as part of the tourism business, is of great importance for the economy of Ukraine. The main goal of the hotel industry is to provide services for the temporary accommodation of domestic and foreign tourists, which contributes to the formation of a market mechanism of management, the receipt of funds to the budget, the creation of additional jobs and improving the standard of living of the State's population. All this indicates the importance of studying the general and special properties of the hotel economy. Legal regulation plays an important role not only in the hotel business, but also in general for the whole tourism industry. The legal framework for hospitality industry enterprises is regulated by the main documents, including: international conventions, laws, orders and decrees, the State standards of Ukraine, etc. Normative regulation ensures the functioning of the hotel industry and promotes its development in Ukraine. The State support to the hotel industry is not less important, which is aimed at stimulating the priority directions of hotel business development, compliance with the State standards and coordination of tourist servicing.

Keywords: hotel industry, hotel business, tourism industry, hospitality industry, legal framework.

Fig.: 2. Bibl.: 21.

Panova Iryna O. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Tymoshchuk Anatolii V. – Student, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: tolik.timoshuk@gmail.com